

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย สำหรับเด็กปฐมวัยในบริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรม

PROMOTING DEMOCRATIC CITIZENSHIP IN EARLY CHILDHOOD IN A MULTICULTURAL CONTEXT

อารีพร ภูคองสด^{1*}, และอารีนา มะแดเฮอ¹
Areeporn Phukongsod^{1*}, and Arina Madaehon¹

Received : 03-11-2025

Revised : 15-01-2026

Accepted : 02-02-2026

บทคัดย่อ

การปลูกฝังความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาสังคมอย่างยั่งยืน โดยเฉพาะในช่วงปฐมวัยซึ่งเป็นช่วงแห่งการวางรากฐานของคุณลักษณะและค่านิยมที่สำคัญ การศึกษาปฐมวัยจึงควรมุ่งพัฒนาเด็กให้มีความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และสามารถดำรงตนในสังคมด้วยความเคารพต่อสิทธิ เสรีภาพ ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ บทความนี้นำเสนอบทบาทของครูปฐมวัยในการบูรณาการสาระความเป็นพลเมืองผ่านการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในกิจกรรมหลักทั้ง 6 กิจกรรมหลัก การจัดกิจกรรมกลุ่ม และการเรียนด้านภาษา เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้การเข้าใจตนเอง ผู้อื่น และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ทั้งนี้ บทความมุ่งเน้นการบูรณาการหลักการประชาธิปไตยเข้ากับกระบวนการเรียนรู้ในระดับปฐมวัย เพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม การมีส่วนร่วม การเคารพผู้อื่น และความรับผิดชอบต่อส่วนรวมภายใต้บริบทของสังคมพหุวัฒนธรรม อันเป็นพื้นฐานสำคัญในการพัฒนาเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม มีจิตสำนึกสาธารณะ และความรับผิดชอบต่อสังคม ซึ่งจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติและยั่งยืนในสังคมประชาธิปไตย

คำสำคัญ: พลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย / เด็กปฐมวัย / ความหลากหลายทางวัฒนธรรม

¹ สาขาวิชาการศึกษาศึกษาปฐมวัย คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

² โรงเรียนบ้านเจาะบือแมะ สังกัด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษา ยะลา เขต 1

¹ Early Childhood Education, Faculty of Education Thepsatri Rajabhat University

² Banjohbuemae School, Yala Primary Educational Service Area Office 1

* Corresponding Author's E-mail: areeporn.p@lawasri.tru.ac.th

ABSTRACT

Fostering democratic citizenship is a fundamental foundation for sustainable social development, particularly in early childhood, which is a critical period for the formation of essential characteristics and values. Early childhood education should therefore aim to develop children's appropriate understanding of democratic governance under a constitutional monarchy, while promoting their ability to live in society with respect for rights, freedoms, equality, and human dignity. This article presents the role of early childhood teachers in integrating citizenship education through learning experiences embedded in the six core learning activities, alongside cooperative learning and language development activities. These approaches provide opportunities for children to develop self-awareness, understand others, and learn to live together in a culturally diverse society. The article emphasizes the integration of democratic principles into early childhood learning processes in order to strengthen social skills, participation, respect for others, and responsibility for the common good within a multicultural context. This integration serves as an essential foundation for nurturing children to grow into morally grounded citizens with a sense of public consciousness and social responsibility, leading to peaceful and sustainable coexistence in a democratic society.

Keywords: Democratic Citizenship / Early Childhood / Multiculturalism

บทนำ

การจัดการศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเป็นพลเมืองของประเทศไทยได้ถูกกำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2562 ซึ่งให้ความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียนให้เป็น “พลเมืองที่ดีในระบอบประชาธิปไตย” โดยมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ทั้งยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมประชาธิปไตย เช่น การรู้จักรักษาและใช้สิทธิ หน้าที่ และเสรีภาพของตนอย่างเหมาะสม การเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (มาตรา 7)

การจัดการเรียนรู้เป็นกระบวนการสำคัญในการปลูกฝังและพัฒนาค่านิยมที่เหมาะสมต่อการดำเนินชีวิตในสังคมประชาธิปไตย โดยสอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560 ซึ่งมุ่งเน้นการพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวมทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา ควบคู่กับการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรม การมีวินัยในตนเอง การเคารพกฎและกติกาสังคม รวมถึงการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข อันเป็นรากฐานสำคัญของการพัฒนาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2560) ขณะเดียวกัน หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2568 ได้ขยายกรอบการพัฒนาเด็กให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมร่วมสมัย โดยให้

ความสำคัญกับการเสริมสร้างสมรรถนะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 อาทิ ทักษะชีวิต ทักษะทางสังคม การเรียนรู้ผ่านการมีส่วนร่วม การยอมรับความแตกต่าง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติในสังคมที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม แนวทางดังกล่าวสะท้อนการเตรียมความพร้อมของเด็กให้เติบโตเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์ มีความรับผิดชอบ และดำรงตนอย่างเหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมประชาธิปไตย (กระทรวงศึกษาธิการ, 2568)

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้กำหนดความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาไว้อย่างชัดเจนว่า “การศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ คุณธรรม มีจริยธรรม และวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562) ดังนั้น การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองในเด็กปฐมวัยจึงถือเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาเพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง (Civic Education) ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง ได้แก่ ครู ผู้ปกครอง และสถานศึกษา จำเป็นต้องร่วมกันพิจารณาแนวทาง เนื้อหาสาระ และวิธีการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสม เพื่อส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยมีคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในบริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยตระหนักถึงคุณค่า เคารพความแตกต่าง และมีส่วนร่วมในการดำรงชีวิตร่วมกับผู้อื่นอย่างรับผิดชอบ จะช่วยวางรากฐานสำคัญของการเป็นพลเมืองที่มีคุณธรรม จริยธรรม และสามารถนำความรู้ไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม นอกจากนี้ การพัฒนา “ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ยังเป็นกลไกสำคัญในการสร้างสังคมที่รู้จักปรับตัวต่อความหลากหลาย (diversity) อยู่ร่วมกันอย่างสันติ และนำไปสู่การสร้างสังคมที่เป็นธรรมและยั่งยืน

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย (Democratic Citizenship)

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย หมายถึง การเป็นสมาชิกของสังคมที่ตระหนักถึงสิทธิและเสรีภาพของตนเอง สามารถพึ่งพาตนเองได้ ควบคู่กับการมีความรับผิดชอบต่อส่วนรวม เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ไม่ใช่สิทธิของตนไปละเมิดสิทธิของผู้อื่น มีความเข้าใจและยอมรับความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อ และวัฒนธรรม มีทักษะในการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ด้วยความเคารพ และสามารถอยู่ร่วมกันภายใต้หลักความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเห็นว่ามนุษย์ทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน พลเมืองในระบอบประชาธิปไตยยังต้องมีพฤติกรรมที่เคารพกติกาของสังคม ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา และยอมรับผลจากการกระทำของตน เมื่อมีการละเมิดกฎระเบียบ ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีจิตสำนึกสาธารณะ และพร้อมรับผิดชอบต่อส่วนรวม รวมถึงมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของสังคม โดยเริ่มต้นจากการปรับเปลี่ยนตนเอง

คุณลักษณะดังกล่าวเกิดขึ้นได้จาก กระบวนการทางสังคม (Socialization Process) ซึ่งเป็นกระบวนการเรียนรู้ที่สมาชิกในสังคมซึมซับระเบียบแบบแผน ค่านิยม และบรรทัดฐานของสังคมผ่านสถาบันทางสังคม (Social Institutions) ต่าง ๆ เช่น ครอบครัว โรงเรียน ชุมชน และศาสนา เพื่อให้เห็นคุณค่าของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติและสามารถนำหลักการเหล่านั้นไปใช้เป็นแนวทาง

ในการประพฤติปฏิบัติ โดยเริ่มจากการสร้างความรู้ ความเข้าใจ ทักษะ และค่านิยมที่ดี อันจะนำไปสู่ การสร้างประโยชน์แก่ตนเองและสังคมโดยรวม

ในปัจจุบัน สังคมไทยเป็นสังคมที่มีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ศาสนา ภาษา วิถีชีวิต และวัฒนธรรม การอยู่ร่วมกันของผู้คนที่มีความแตกต่างหลากหลายอาจก่อให้เกิดความไม่เข้าใจกัน นำไปสู่การดูหมิ่นเหยียดหยาม หรือมองผู้อื่นว่า “ด้อยกว่า” ซึ่งอาจเป็นสาเหตุของความขัดแย้ง ความรุนแรง และความไม่สงบในสังคมได้

ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยในบริบทความหลากหลายทางวัฒนธรรม

บริบทของสังคมไทย ความหลากหลายทางวัฒนธรรมปรากฏอย่างชัดเจนในแต่ละภูมิภาค ตัวอย่างเช่น พื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้ ได้แก่ ยะลา ปัตตานี และนราธิวาส ซึ่งเป็นสังคม พหุวัฒนธรรมที่มีประชาชนหลากหลายกลุ่มชาติพันธุ์และศาสนาอาศัยอยู่ร่วมกันมายาวนาน ทั้งชาวไทยพุทธ ไทยมุสลิม และไทยเชื้อสายจีน พื้นที่ดังกล่าวมีอัตลักษณ์เฉพาะตน ทั้งด้านภาษา วัฒนธรรม ประเพณี และวิถีชีวิต ซึ่งแตกต่างจากภูมิภาคอื่นของประเทศ ความหลากหลายนี้ นับเป็น “เสน่ห์” ของพื้นที่ในอีกมิติหนึ่ง แต่ในขณะเดียวกันก็อาจเป็นจุดที่ก่อให้เกิดความไม่เข้าใจ ทางวัฒนธรรม โดยเฉพาะเมื่อประกอบกับปัจจัยด้านสถานการณ์ความไม่สงบที่เกิดขึ้นในอดีต (ชวิน พงษ์ผจญ, 2561) ดังนั้น การส่งเสริม “ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย” จึงเป็น แนวทางสำคัญในการสร้างสังคมสันติสุขในพื้นที่เหล่านี้ การปลูกฝังความเป็นพลเมืองให้แก่ประชาชน โดยเฉพาะเด็กและเยาวชน จะช่วยให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน เคารพในความแตกต่าง และสามารถดำเนินชีวิตร่วมกันได้อย่างสันติ (สุทธิรักษ์ โรจนหัสติน และคณะ, 2562) พร้อมทั้งช่วยเหลือ เกื้อกูล แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรม และสร้างความกลมกลืนทางสังคม

การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง (Civic Education)

ประเทศที่ประสบความสำเร็จในการปกครองระบอบประชาธิปไตย เช่น ประเทศในทวีป ยุโรปและอเมริกาเหนือ ต่างให้ความสำคัญกับ “การศึกษาเพื่อสร้างพลเมือง” (Civic Education) โดยจัดให้เป็นส่วนหนึ่งของหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับปฐมวัยจนถึงมัธยมศึกษา การปลูกฝัง ความเป็นพลเมืองเริ่มต้นตั้งแต่ระดับอนุบาล ผ่านกิจกรรมพื้นฐาน เช่น เมื่อเด็กเกิดความขัดแย้ง ครูจะให้เรียนรู้กติกาการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย นั่นคือ “สามารถขัดแย้งกันได้ แต่ห้ามใช้ ความรุนแรง”

เมื่อเด็กเติบโตขึ้น เขาจะได้รับการฝึกฝนให้เรียนรู้เรื่อง “ความรับผิดชอบ” ซึ่งเป็น หลักสำคัญในการใช้สิทธิและเสรีภาพ เด็กจะตระหนักถึงความรับผิดชอบต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยเข้าใจว่า การใช้สิทธิของตนไม่ควรละเมิดสิทธิของผู้อื่น และตระหนักอยู่เสมอว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่ง ของสังคม สังคมจะดีขึ้นหรือแย่ลงขึ้นอยู่กับการกระทำของสมาชิกในสังคม

ในประเทศที่มีการจัดการศึกษาเพื่อสร้างพลเมืองอย่างเป็นระบบ เด็กจะค่อย ๆ ได้รับสิทธิ เสรีภาพเพิ่มขึ้นตามวัย ควบคู่กับการรับผิดชอบต่อผู้อื่น เด็กยังได้รับการสอนให้เรียนรู้ การประนีประนอม (compromise) และการทำงานร่วมกัน (cooperation) มากกว่าการแข่งขัน (competition) เพราะสาระสำคัญของประชาธิปไตยคือการอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติ การศึกษา

เพื่อสร้างพลเมืองจึงต้องมุ่งให้เด็กเรียนรู้การแก้ไขความขัดแย้ง การตกลงร่วมกัน และการทำงานร่วมกับผู้อื่นอย่างเข้าใจและเคารพกัน (ปริญญา เทวานฤมิตรกุล, 2559)

ลักษณะของพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

ความเป็นพลเมืองมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับลักษณะทางสังคม เนื่องจากแต่ละสังคมมีการให้คุณค่าและความสำคัญในประเด็นต่างกันไป ทั้งนี้ “ความเป็นพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” เป็นแนวคิดที่ให้คุณค่ากับ สิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคของมนุษย์ จึงมีการกำหนดคุณลักษณะของพลเมืองที่สอดคล้องกับสังคมประชาธิปไตย ซึ่งมุ่งเน้นการเคารพสิทธิมนุษยชน การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ และการมีส่วนร่วมอย่างรับผิดชอบต่อส่วนรวม ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2559) อธิบายว่า “พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย” ควรมีลักษณะสำคัญ 6 ประการ ได้แก่

1. มีอิสรภาพและพึ่งตนเองได้ พลเมืองประชาธิปไตยต้องมีความสามารถในการคิดและตัดสินใจด้วยตนเอง ดำเนินชีวิตอย่างมีเหตุผล และไม่ตกอยู่ภายใต้การครอบงำของระบบอุปถัมภ์หรืออิทธิพลใด

2. เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ใช้สิทธิและเสรีภาพของตนอย่างมีขอบเขตโดยไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น เคารพความเป็นปัจเจกบุคคล และเข้าใจว่าการอยู่ร่วมกันในสังคมต้องอาศัยการเคารพซึ่งกันและกัน

3. เคารพความแตกต่างและรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ตระหนักถึงคุณค่าของความหลากหลายทางความคิด วัฒนธรรม และความเชื่อ มีทักษะในการรับฟัง และยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างจากตนเองอย่างสร้างสรรค์

4. ยึดมั่นในหลักความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ เห็นว่าทุกคนมีคุณค่าเท่าเทียมกัน ไม่แบ่งแยกเชื้อชาติ ศาสนา หรือฐานะทางสังคม และเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของทุกคนอย่างเท่าเทียม

5. เคารพกติกาและกฎหมายของสังคม ปฏิบัติตามกฎหมาย เคารพกติกาที่ทุกคนยอมรับร่วมกัน ใช้เหตุผลและกติกาในการแก้ไขปัญหา ไม่ใช่กำลังหรือความรุนแรง และยอมรับผลของการกระทำเมื่อมีการละเมิดกฎหมาย

6. มีความรับผิดชอบต่อสังคมและจิตสำนึกสาธารณะ ตระหนักว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีจิตอาสาและความกระตือรือร้นในการร่วมแก้ไขปัญหของชุมชนและสังคม โดยเริ่มจากการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของตนเอง

ภาพที่ 1 ลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตย
ที่มา : ปริญญา เทวานฤมิตรกุล (2559)

โดยสรุป ลักษณะของพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยมีได้เกิดขึ้นโดยอัตโนมัติ แต่ต้องอาศัยกระบวนการปลูกฝังทางการศึกษาและสังคม เพื่อพัฒนาให้บุคคลมีความรู้ ความเข้าใจ และค่านิยมประชาธิปไตยอย่างแท้จริง อันจะนำไปสู่การอยู่ร่วมกันในสังคมอย่างสันติและยั่งยืน

กรอบแนวคิดความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย

จากการศึกษาลักษณะพลเมืองในระบอบประชาธิปไตยจากรายงานการประชุมขนาดใหญ่ วิชาการระดับชาติและนานาชาติครั้งที่ 11 ได้ เอกราช มะลิวรรณ และคณะ (2563) จัดแนวทางการศึกษาความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ได้ 3 ด้าน ได้แก่

1. ด้านการเคารพกติกา (Rule) คือ การยอมรับว่าทุกคนมีเสมอภาคภายใต้กติกาเดียวกัน เคารพกติกาทางสังคม ยอมรับผลการละเมิดกติกา สามารถแก้ไขปัญหาโดยใช้หลักประชาธิปไตย ไม่ใช่ความรุนแรงในการแก้ปัญหา
2. ด้านเคารพผู้อื่น การเคารพสิทธิผู้อื่น เคารพความแตกต่าง เคารพหลักความเสมอภาค (Right and Respect others) คือ การรู้จักสิทธิของตนเองและคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของผู้อื่น แสดงออกโดยสันติต่อผู้ที่มีความคิดเห็นต่างจากตนเอง เคารพในสิทธิ การตัดสินใจของผู้อื่น รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น มองเห็นว่าทุกคนนั้นมีความเท่าเทียมกัน มีความเข้าใจถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล
3. ด้านการมีส่วนร่วมในสังคม มีความรับผิดชอบต่อสังคม และสามารถฟังตนเองได้ (Responsibilities) คือ การปฏิบัติตามหน้าที่ของตนเอง ทำงานต่าง ๆ ด้วยตนเอง ตระหนักว่าการกระทำของตนเองนั้นมีผลต่อสังคม ปฏิบัติตนโดยไม่ทำให้อื่นเดือดร้อน ช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ตามโอกาสอันสมควร

แนวทางการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมืองในเด็กปฐมวัย

ผู้เขียนขอเสนอแนวทางการจัดประสบการณ์ภายใต้สองมโนทัศน์ ได้แก่ ความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยและพลเมืองกับการศึกษาปฐมวัย ซึ่งนำเสนอโดยสิรินทร์ ลัดดาภิรมย์ บุญเชิดชู (2560) ประกอบด้วย 4 แนวทาง ดังนี้

1. การจัดประสบการณ์ผ่านการเล่นเพื่อเรียนรู้ความเป็นพลเมือง พัฒนาการปฏิสัมพันธ์ทางสังคม การเรียนรู้กฎกติกาต่าง ๆ รวมถึงการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและความคิดให้เข้ากับสภาพแวดล้อม
2. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้สู่การเป็นพลเมืองที่ดี โดยพัฒนาสมรรถนะการอยู่ร่วมกันในสังคม
3. การจัดประสบการณ์ผ่านบทบาทของครูและผู้ใหญ่ที่มีคุณลักษณะความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย
4. การจัดประสบการณ์เพื่อสร้างคุณค่า ความเป็นพลเมืองผ่านกระบวนการทางสังคมด้วยรูปแบบการสังเกตและเลียนแบบจากต้นแบบ

แนวทางส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในระดับครอบครัว โรงเรียน และชุมชน

การอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขในสังคมประชาธิปไตยจำเป็นต้องอาศัยการพัฒนาพลเมืองที่มีคุณภาพตั้งแต่ระดับพื้นฐาน โดยเฉพาะการปลูกฝังคุณลักษณะของความเป็นพลเมืองผ่านกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในบริบทใกล้ตัว ได้แก่ ครอบครัว โรงเรียน และชุมชน ซึ่งมีบทบาทสำคัญและเชื่อมโยงกันอย่างเป็นระบบ (ฟ้าดาว คงนคร, 2555; Cohen & Cohen, 2025) ผู้เขียนขอเสนอรายละเอียด ดังนี้

ในระดับครอบครัว พ่อแม่และผู้ปกครองถือเป็นแบบอย่างสำคัญของการดำรงตนตามวิถีประชาธิปไตย โดยการเลี้ยงดูอบรมสั่งสอนบุตรให้ยึดมั่นในหลักศีลธรรม จริยธรรม เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น ใช้เหตุผลในการแก้ไขปัญหา และหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง การสร้างบรรยากาศแห่งความเข้าใจ การรับฟังความคิดเห็น และการให้โอกาสเด็กมีส่วนร่วมในการตัดสินใจในชีวิตประจำวัน จะช่วยวางรากฐานของการเป็นพลเมืองที่ดีตั้งแต่วัยเยาว์

ในระดับโรงเรียน การจัดการศึกษาเป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ครูมีบทบาททั้งในฐานะผู้ถ่ายทอดความรู้และผู้เป็นแบบอย่างของการปฏิบัติตนอย่างมีคุณธรรม ความยุติธรรม และการเคารพความแตกต่าง ขณะเดียวกัน โรงเรียนควรส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้การอยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร เคารพกติกา มีน้ำใจ และร่วมมือกันในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อพัฒนาทักษะทางสังคม การมีส่วนร่วม และความรับผิดชอบต่อส่วนรวม

ในระดับชุมชนและท้องถิ่น การส่งเสริมความเป็นพลเมืองควรมุ่งเน้นการเปิดโอกาสให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของชุมชน การปฏิบัติตามกฎระเบียบ การช่วยเหลือเกื้อกูล และการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม ซึ่งจะช่วยเสริมสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของชุมชน ความสามัคคี และจิตสำนึกสาธารณะ อันเป็นรากฐานของสังคมประชาธิปไตยที่เข้มแข็ง

โดยสรุป การส่งเสริมการปฏิบัติตนเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยควรเป็นกระบวนการต่อเนื่องที่เชื่อมโยงบทบาทของครอบครัว โรงเรียน และชุมชนเข้าด้วยกันอย่างกลมกลืน โดยเฉพาะ

ในระดับปฐมวัย การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านการเล่น การใช้ชีวิตร่วมกัน และกระบวนการเรียนรู้ทางสังคม จะช่วยวางรากฐานของความเป็นพลเมืองที่ดีอย่างยั่งยืนตั้งแต่ช่วงต้นของชีวิต

บทบาทของครูในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กปฐมวัย
ผู้เขียนเห็นว่า ครูมีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยให้กับเด็กปฐมวัย เนื่องจากครูเป็นผู้ใกล้ชิดและมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้และการพัฒนาพฤติกรรมของเด็กโดยตรง บทบาทของครูสามารถสรุปได้ดังนี้

1. ครูควรเป็นแบบอย่างที่ดีของการดำเนินชีวิตตามวิถีประชาธิปไตย ทั้งในด้านการแสดงออก การสื่อสาร และการปฏิบัติต่อผู้อื่น เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้ผ่านการสังเกตและการเลียนแบบพฤติกรรมที่เหมาะสม
2. ครูควรส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้วิถีชีวิตประชาธิปไตยผ่านการปฏิบัติจริง โดยเน้นการเคารพซึ่งกันและกันทั้งทางกายและวาจา การเคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น ตลอดจนการปฏิบัติตามกฎระเบียบ วัฒนธรรม และประเพณีของสังคม ทั้งนี้ ครูควรช่วยให้เด็กตระหนักว่า ทุกคนมีสิทธิและเสรีภาพอย่างเท่าเทียมกันควบคู่กับการให้เกียรติและเคารพสิทธิของผู้อื่น
3. ครูควรส่งเสริมให้เด็กมีความรับผิดชอบและมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมกลุ่ม ทั้งการเล่นและการทำงานร่วมกัน โดยใช้กระบวนการกลุ่มเป็นฐานในการปลูกฝังความสามัคคี ความร่วมมือ และการอยู่ร่วมกันอย่างกลมเกลียว การเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิดเห็นและทำงานร่วมกับผู้อื่น จะช่วยสร้างความเชื่อมั่นในการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นพื้นฐานสำคัญของการเรียนรู้ประชาธิปไตย
4. ครูควรเปิดโอกาสให้เด็กใช้สติปัญญาในการคิด วิเคราะห์ และแก้ปัญหา โดยส่งเสริมให้เด็กแสดงความคิดเห็นและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นด้วยเหตุผล เพื่อพัฒนาทักษะการคิดและการตัดสินใจอย่างเหมาะสม
5. ครูควรอำนวยความสะดวกการเรียนรู้ด้วยการวางแผนอย่างเป็นระบบ การคัดเลือกกิจกรรมและสื่อวัสดุที่เหมาะสมกับพัฒนาการเด็ก เพื่อสนับสนุนการพัฒนาความเป็นพลเมืองในระดับปฐมวัยอย่างมีประสิทธิภาพ
6. การใช้คำถามเป็นอีกบทบาทหนึ่งที่สำคัญของครูในการกระตุ้นให้เด็กได้คิด วิเคราะห์ และเชื่อมโยงการกระทำของตนกับผลที่เกิดขึ้นต่อผู้อื่นและสิ่งแวดล้อมรอบตัว ซึ่งเป็นการฝึกกระบวนการคิดเชิงเหตุผลและการตัดสินใจตามหลักประชาธิปไตย
7. ครูควรสร้างบรรยากาศของห้องเรียนที่เอื้อต่อประชาธิปไตย เปิดโอกาสให้เด็กกล้าแสดงความคิดเห็นภายใต้ขอบเขตของสิทธิและหน้าที่ของตน พร้อมทั้งส่งเสริมการรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นอย่างเคารพ
8. ครูควรกระตุ้นและสนับสนุนให้เด็กมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ ทั้งในห้องเรียน โรงเรียน และชุมชน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม
9. ครูควรประเมินพัฒนาการด้านความเป็นพลเมืองของเด็กอย่างต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการสังเกตพฤติกรรม การสอบถาม หรือการสัมภาษณ์เด็กในระหว่างการทำกิจกรรม เพื่อสะท้อนผลการเรียนรู้และนำไปใช้ในการพัฒนาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น

โดยสรุป บทบาทของครูในการส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในเด็กปฐมวัย เป็นบทบาทเชิงกระบวนการที่ครูทำหน้าที่หล่อหลอมคุณค่าและวิถีปฏิบัติของประชาธิปไตย ผ่านการดำเนินชีวิตในห้องเรียนอย่างเป็นธรรมชาติ ตั้งแต่การเป็นแบบอย่างที่ดี การออกแบบ ประสบการณ์การเรียนรู้ การเปิดพื้นที่ให้เด็กคิดและแสดงความคิดเห็น การสร้างบรรยากาศที่เอื้อต่อการมีส่วนร่วมและการเคารพซึ่งกันและกัน ตลอดจนการติดตามพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง กระบวนการเหล่านี้ช่วยวางพื้นฐานให้เด็กค่อย ๆ เติบโตเป็นพลเมืองที่มีความรับผิดชอบ เคารพผู้อื่น และสามารถอยู่ร่วมกับสังคมประชาธิปไตยได้อย่างเหมาะสมตั้งแต่วัยปฐมวัย

ตัวอย่างการจัดประสบการณ์เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตย ในเด็กปฐมวัย

ประเทศไทยได้มีงานวิจัยและการศึกษาเกี่ยวกับส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในเด็กปฐมวัย ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญเสนอรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RASB โดย ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ (2554) ซึ่งเป็นการพัฒนาลักษณะประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัย โดยยึดหลักหน้าที่พลเมืองตามแนวทางพุทธศาสนา อันประกอบด้วยคุณธรรม 3 ประการ ได้แก่ 1) การยอมรับ หมายถึง การมีความเคารพซึ่งกันและกัน 2) สามัคคีธรรม หมายถึง การร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อส่วนรวม และ 3) ปัญญาธรรม หมายถึง การใช้สติปัญญาในการดำเนินชีวิต โดยรูปแบบการเรียนการสอนนี้ส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้จากตัวแบบ สามารถที่จะคิดวิเคราะห์ได้ว่าสิ่งใดดีควรกระทำ และสิ่งใดที่ควรหลีกเลี่ยง อีกทั้งยังสามารถที่จะคิดเชื่อมโยง ผลจากการกระทำของตนว่ามีผลกระทบต่ออย่างไรทั้งต่อตนเอง ผู้อื่น และสังคม โดยรูปแบบการเรียนการสอนแบบ RASB ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่

1. ขั้นรับประสบการณ์ (Receiving Experience: R) เป็นขั้นตอนที่จัดให้เด็กปฐมวัยได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับลักษณะประชาธิปไตย เพื่อสร้างแรงจูงใจในการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม การฟังนิทาน การแสดงบทบาทสมมติ การรับฟังข่าวสาร การสนทนา หรือการสัมภาษณ์บุคคล ที่มีลักษณะประชาธิปไตย การจัดประสบการณ์ในลักษณะต่าง ๆ ให้กับเด็กจะเป็น การกระตุ้นการเรียนรู้ โดยเฉพาะการเรียนรู้ในเด็กปฐมวัยซึ่งอาศัยการเรียนรู้จากการสังเกตตัวแบบ

2. ขั้นร่วมวิเคราะห์ (Analyzing Together: A) เป็นขั้นตอนที่จัดให้เด็กปฐมวัยได้ร่วมแลกเปลี่ยนและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับประสบการณ์ที่ได้รับ และทำการเปรียบเทียบความคิดเห็นของตนกับบุคคลอื่น ตลอดจนแสวงหาประสบการณ์เพิ่มเติมด้วยการสอบถาม สัมภาษณ์ บุคคลรอบตัว และการอภิปรายร่วมกับเพื่อนหรือครูผู้สอน โดยครูผู้สอนจะกระตุ้นให้เด็กคิดวิเคราะห์ด้วยการใช้คำถาม การที่เด็กได้มีโอกาสอภิปรายปัญหา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน เด็กจะได้รับรู้มุมมองและแนวทางการคิดของผู้อื่น ส่งผลให้เด็กมีพัฒนาการทางการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น อันจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาลักษณะประชาธิปไตยในเด็กปฐมวัย

3. ขั้นคิดคัดสรร (Selective Thinking: S) เป็นขั้นตอนที่เด็กปฐมวัยนำประสบการณ์ที่ได้รับจากขั้นรับประสบการณ์ และขั้นร่วมวิเคราะห์มาใช้ในการตัดสินใจเลือกการแสดงลักษณะประชาธิปไตย โดยเด็กจะเลือกตัดสินใจเลียนแบบและแสดงพฤติกรรมที่ให้ผลดีกับเด็กมากกว่าที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่ให้โทษ และมีแนวโน้มที่จะเลียนแบบพฤติกรรมที่เด็กพอใจมากกว่าพฤติกรรม

ที่เด็กทำแล้วไม่สบายใจ ซึ่งเด็กจะเป็นผู้ประเมินคุณค่าของสิ่งที่ต้องตัดสินใจและการแสดงออกถึงลักษณะประชาธิปไตยที่ควรยึดถือด้วยตนเอง

4. **ขั้นสร้างนิสัย (Building Characters: B)** เป็นขั้นตอนที่จัดให้เด็กปฐมวัยได้นำประสบการณ์ที่ตนได้ยอมรับไว้แล้วมาปฏิบัติอย่างสม่ำเสมอ จนกลายเป็นนิสัยในที่สุด

นอกจากนี้การเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) ยังเป็นวิธีการจัดการเรียนการสอนรูปแบบหนึ่ง ที่เน้นให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติงานเป็นกลุ่มย่อย โดยมีสมาชิกกลุ่มที่มีความสามารถที่แตกต่างกัน เพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการเรียนรู้ของแต่ละคน สนับสนุนให้มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกันจนบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้เป็นการส่งเสริมการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะตามระบอบประชาธิปไตยและเป็นการพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์ สามารถปรับตัวอยู่กับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

โดยสรุป ตัวอย่างการจัดประสบการณ์ดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า การส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในเด็กปฐมวัยควรเน้นกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์การคิดวิเคราะห์ การเลือกปฏิบัติ และการสร้างนิสัย ผ่านกิจกรรมที่สอดคล้องกับธรรมชาติการเรียนรู้ของเด็ก เพื่อวางรากฐานของการเป็นพลเมืองที่มีคุณภาพในระยะยาวอย่างเหมาะสมกับวัย

กิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในเด็กปฐมวัย

กิจกรรมเพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในเด็กปฐมวัยสามารถจัดได้อย่างหลากหลาย โดยต้องคำนึงถึงระดับพัฒนาการ ความสามารถ และรูปแบบการเรียนรู้ของเด็กเป็นสำคัญ การจัดกิจกรรมในระดับปฐมวัยมีลักษณะแตกต่างจากการส่งเสริมความเป็นพลเมืองในผู้ใหญ่ เนื่องจากมุ่งเน้นการเรียนรู้ผ่านประสบการณ์ตรง การมีส่วนร่วม และการลงมือปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน ผู้เขียนจำแนกลักษณะของกิจกรรมออกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมตามกิจวัตรประจำวัน กิจกรรมกลุ่ม และกิจกรรมด้านภาษา ซึ่งล้วนมีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กเรียนรู้บทบาทหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ ความรับผิดชอบ และการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยอย่างเหมาะสมกับวัย ทั้งนี้ การออกแบบกิจกรรมควรสอดคล้องกับความสามารถของผู้เรียนเมื่อสำเร็จการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2568 ที่มุ่งพัฒนาเด็กให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างมีความสุข เคารพความแตกต่าง แสดงออกอย่างเหมาะสม มีความรับผิดชอบต่อตนเองและส่วนรวม และสื่อสารความคิดและความรู้สึกของตนภายใต้กรอบกติกาทางสังคมได้อย่างเหมาะสม

กิจกรรมตามกิจวัตรประจำวัน (Daily Routine) เป็นกลไกสำคัญในการส่งเสริมให้เด็กเข้าใจบทบาทหน้าที่ของตนเอง ฝึกความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ตลอดจนเรียนรู้การปฏิบัติงานที่ได้รับมอบหมายจนสำเร็จ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ U.S. Department of Education (2005) ที่ชี้ให้เห็นว่ากิจวัตรประจำวันช่วยพัฒนาเด็กทั้งด้านสังคม อารมณ์ และทักษะชีวิตอย่างเป็นองค์รวม ครูสามารถออกแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านกิจกรรม 6 กิจกรรมหลักในแต่ละวันได้อย่างหลากหลาย ได้แก่

1. **กิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติ (Role Play)** ครูจัดสภาพแวดล้อมและสถานการณ์สมมติที่ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวัน เพื่อเปิดโอกาสให้เด็กได้แสดงความคิด ความรู้สึก และพฤติกรรมตามบทบาทที่ได้รับ อาจมีการเตรียมสถานการณ์ล่วงหน้าหรือเปิดโอกาสให้เด็กสร้างสถานการณ์ขึ้นเอง

หลังการเล่น ครูชวนเด็กอภิปรายและสะท้อนบทบาทที่ตนแสดง เพื่อช่วยให้เด็กเรียนรู้การแก้ปัญหา การตัดสินใจ และการเข้าใจมุมมองของผู้อื่น

2. กิจกรรมการประกอบอาหาร (Cooking Activity) เด็กได้ร่วมกันประกอบอาหาร จากวัฒนธรรมที่หลากหลาย ภายใต้การดูแลของครู กิจกรรมนี้ช่วยส่งเสริมความรับผิดชอบ การทำงานเป็นทีม การรอคอยตามลำดับขั้นตอน และการเรียนรู้ความแตกต่างทางวัฒนธรรม ผ่านประสบการณ์ตรงในชีวิตประจำวัน

3. กิจกรรมดูแลตนเองและสิ่งแวดล้อมในห้องเรียน (Daily Helper) เช่น การเก็บของเล่น การจัดโต๊ะเรียน หรือการดูแลมุมต่าง ๆ ในห้องเรียน เด็กจะได้ฝึกบทบาทหน้าที่ของตนเอง เรียนรู้การรับผิดชอบต่อพื้นที่ส่วนรวม และเข้าใจความสำคัญของการทำหน้าที่ให้สำเร็จตามที่ได้รับมอบหมาย

4. กิจกรรมเลือกผู้นำประจำวัน (Daily Classroom Election) เป็นกิจกรรมที่สามารถบูรณาการอยู่ในกิจวัตรประจำวันของห้องเรียนปฐมวัย โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมความเข้าใจพื้นฐานเกี่ยวกับกระบวนการประชาธิปไตย เช่น การมีส่วนร่วม การเคารพเสียงส่วนใหญ่ และการยอมรับกติกาของกลุ่ม ครูอาจเปิดโอกาสให้เด็กมีส่วนร่วมในการเลือก “ผู้นำประจำวัน” หรือ “ผู้ช่วยครู” ผ่านกระบวนการง่าย ๆ ที่เหมาะสมกับวัย เช่น การยกมือ การหย่อนบัตรภาพ หรือการติดสติ๊กเกอร์ แทนคะแนนเสียง ทั้งนี้ครูควรอธิบายกติกาอย่างชัดเจน และเน้นให้เด็กทุกคนมีสิทธิ์แสดงความคิดเห็นอย่างเท่าเทียม การยอมรับผลการตัดสินใจของกลุ่ม การแสดงความยินดีกับผู้ที่ได้รับเลือก และการให้กำลังใจแก่ผู้ที่ไม่ได้รับเลือก เพื่อปลูกฝังทัศนคติที่ดีต่อการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตย กิจกรรมดังกล่าวช่วยให้เด็กได้เรียนรู้บทบาทหน้าที่ของตนเองในฐานะสมาชิกของกลุ่ม ฝึกการรอคอย การเคารพกติกา การมีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย (ปิยลักษณ์ พฤกษ์วัน, 2563) และเป็นการเปิดโอกาสให้เด็กปฐมวัยมีส่วนร่วมในการตัดสินใจภายในห้องเรียน

กิจกรรมกลุ่ม (Cooperative Learning) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการเรียนรู้แบบร่วมมือ ทั้งในลักษณะกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ มีบทบาทสำคัญในการส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กปฐมวัย โดยเปิดโอกาสให้เด็กได้คิดแก้ปัญหาาร่วมกัน วางแผน และเรียนรู้ผ่านการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น เด็กสามารถแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และเรียนรู้จากประสบการณ์ร่วมภายในกลุ่มอย่างเป็นธรรมชาติ ตัวอย่างกิจกรรมที่สำคัญ ได้แก่ กิจกรรมสนทนาปฏิสัมพันธ์ ซึ่งเป็นกิจกรรมที่ครูออกแบบให้เด็กได้สนทนา แลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับประเด็น เหตุการณ์ หรือสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมรอบตัว กิจกรรมลักษณะนี้ช่วยส่งเสริมทักษะการสื่อสาร การรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น และการแสดงออกทางความคิดและอารมณ์อย่างเหมาะสม การจัดกิจกรรมกลุ่มดังกล่าวสอดคล้องกับความสามารถที่พึงประสงค์ของผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาปฐมวัยตามหลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พ.ศ. 2568 ซึ่งมุ่งเน้นให้เด็กสามารถทำงานและอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างเหมาะสม เคารพกติกาทางสังคม แสดงออกทางอารมณ์และความคิดเห็นอย่างสร้างสรรค์ และค่อย ๆ พัฒนาความรับผิดชอบ ในฐานะสมาชิกของกลุ่ม อันเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันในสังคมประชาธิปไตยในระยะยาว

กิจกรรมด้านภาษา (Language Development Activities) เพื่อส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในเด็กปฐมวัย ผ่านกิจกรรมการใช้ภาษาพื้นบ้าน ที่จะช่วยให้เด็กเข้าใจสิ่งที่เป็นามธรรมอย่างการรู้จักอดกลั้น การเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น การมีความรับผิดชอบ ฯลฯ

ซึ่งนิทาน นิทานพื้นบ้าน จะช่วยให้เด็กรู้จักเลือก แสดงออกและรู้ผลการตัดสินใจผ่านตัวละคร หรือจะเป็นกิจกรรมการใช้เพลงและคำคล้องจอง ที่ครูสามารถเลือกหัวข้อที่เกี่ยวข้องกับกิจวัตรประจำวัน การเล่นด้วยกัน การแสดงมารยาทที่ดี หรือหัวข้ออื่น ๆ ที่จะช่วยส่งเสริมตามระบอบประชาธิปไตย ในเด็กปฐมวัย โดยครูอาจใช้คำคล้องจองและเพลงเป็นภาษาท้องถิ่นของเด็ก เพื่อให้เด็กเข้าใจความหมาย และสามารถปรับมาใช้ชีวิตได้ อีกทั้งยังมีกิจกรรมการเล่าเรื่องโดยใช้หุ่นมือที่มีลักษณะตัวแทนของคนที่แตกต่างกัน ช่วยให้เด็กเข้าใจว่าในสังคมนี้ประกอบด้วยผู้คนที่แตกต่างกันหลากหลาย (Daraha, 2012; Arphattananon, 2011)

บทสรุป

สังคมไทยจะดำรงอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและสันติสุขได้ ก็ต่อเมื่อคนไทยทุกคนตระหนักถึงบทบาทและหน้าที่ของตนเอง ด้วยความรับผิดชอบอย่างเต็มที่ โดยยึดมั่นในหลักธรรม วัฒนธรรม ประเพณี และบทบัญญัติตามรัฐธรรมนูญ การเป็นพลเมืองที่ดีจึงหมายถึงการเคารพกฎหมาย เคารพสิทธิและเสรีภาพของผู้อื่น มีความรับผิดชอบต่อตนเองและต่อสังคม รวมทั้งมีความกระตือรือร้นในการมีส่วนร่วมแก้ไขปัญหาของชุมชนและประเทศชาติ การดำรงชีวิตด้วยคุณธรรมและจริยธรรม ตลอดจนการตระหนักถึงบทบาททางสังคมของตน ถือเป็นพื้นฐานสำคัญของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข หากสมาชิกทุกคนในสังคมต่างปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างถูกต้อง ย่อมสามารถร่วมกัน สร้างสังคมที่สงบสุขได้อย่างแท้จริง

การส่งเสริมความเป็นพลเมืองตามระบอบประชาธิปไตยในเด็กปฐมวัย ภายใต้บริบทของความหลากหลายทางวัฒนธรรม จึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การจัดการเรียนรู้ควรออกแบบให้ “ห้องเรียน” เป็นพื้นที่จำลองของสังคมที่แท้จริง เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้วิธีการอยู่ร่วมกับผู้อื่นอย่างเคารพในกฎ กติกา และสิทธิของกันและกัน ยอมรับความแตกต่างบนพื้นฐานของความเสมอภาค ฝึกการมีส่วนร่วมและความรับผิดชอบต่อสังคม รวมทั้งรู้จักพึ่งพาตนเองได้อย่างเหมาะสม ทั้งหมดนี้ถือเป็นการวางรากฐานสำคัญในการปลูกฝังลักษณะของ “พลเมืองดีตามระบอบประชาธิปไตย” ตั้งแต่วัยเยาว์

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). *พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ (ฉบับที่ 4) พุทธศักราช 2562*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2568). *หลักสูตรการศึกษาปฐมวัย พุทธศักราช 2560*. สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน.
- ชวิน พงษ์ผจญ. (2561). สภาพปัญหาในการพัฒนาการศึกษาเพื่อสร้างสันติสุขของโรงเรียนรัฐบาลในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์*, 44(2), 116-157.
- ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. (2559). *พลเมืองศึกษา (Civic Education): พัฒนาการเมืองไทย โดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน”*. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก: https://digital.library.tu.ac.th/tu_dc/frontend/Info/item/dc:174400 (2568, 10 มีนาคม).

- ปิยลักษณ์ พุกกะวัน. (2563). รูปแบบการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อส่งเสริมพฤติกรรม
ประชาธิปไตยของเด็กปฐมวัย. *วารสารการบริหารและนวัตกรรมทางการศึกษา*,
3(2), 80-104.
- ฟ้าดาว คงนคร. (2555). *พลเมืองในระบอบประชาธิปไตย*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
ศศิธร อมรินทร์แสงเพ็ญ. (2554). *การวิเคราะห์ห้องค์ประกอบและการพัฒนาลักษณะประชาธิปไตย
ของเด็กปฐมวัย*. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก:
[http://backoffice.thaiedresearch.org/uploads/
public/9404f8f2819a3a9b6d815ec62e884248.pdf](http://backoffice.thaiedresearch.org/uploads/public/9404f8f2819a3a9b6d815ec62e884248.pdf) (2568, 15 มีนาคม).
- สิรินทร์ ลัดดาภิรมย์ บุญเชิดชู. (2560). การจัดประสบการณ์การเรียนรู้เพื่อพัฒนาความเป็นพลเมือง
ของเด็กปฐมวัย. *วารสารครุศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 45(2), 254-267.
- สุทธิรักษ์ ไรจนหัสติน เรชา ชูสุวรรณ เอกรินทร์ สังข์ทอง และคณิตา นิจจรัลกุล. (2562).
แนวทางการบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างความเป็นพลเมืองให้กับนักเรียนในสถานศึกษา
ขั้นพื้นฐานในพื้นที่สามจังหวัดชายแดนภาคใต้. *วารสารศึกษาศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี*, 30(1), 145-158.
- เอกราช มะลิวรรณ วิลาสินี สุขกา และปวีณ์กร สุรบรณ. (2563). *ความเป็นพลเมืองตาม
ระบอบประชาธิปไตยของประชาชนในจังหวัดสงขลา: กรณีศึกษาประชาชนในพื้นที่
อำเภอบางกล่ำ*. รายงานการประชุมมหาดใหญ่วิชาการระดับชาติและนานาชาติ ครั้งที่ 11.
มหาวิทยาลัยมหาดใหญ่. [ออนไลน์], เข้าถึงได้จาก
<https://share.google/MTNp54V4HCN2XRJ05> (2568, 10 มีนาคม).
- Arphattananon, T. (2011). *Education for Culturally Diverse Students in Thailand:
The Case of Muslim Students in the Southernmost Provinces*.
[Online], Available:
[https://www.researchgate.net/publication/290902394_Education_
for_culturally_diverse_students_in_thailand_The_case_of_muslim_students_in_the_so
uthernmost_provinces](https://www.researchgate.net/publication/290902394_Education_for_culturally_diverse_students_in_thailand_The_case_of_muslim_students_in_the_southernmost_provinces) (2568, March 10).
- Cohen, A., & Cohen, A. (2025). The role of practice in teacher education for
democratic citizenship: Experiences of Israeli preservice teachers.
The New Educator, 21(2), 158-179.
- Daraha, K. (2012). *The Multicultural Education Policies on High School Students in
Pattani: A Case Study in Pattani Province*. [Online], Available:
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/eJHUSO/article/view/107145>
(2568, 15 March).
- U.S. Department of Education. (2005). *Helping Your Child Become a Responsible
Citizen*. [Online], Available: <https://share.google/DyeUj8gGXTshUmV4C>
(2568, 15 March).